

Люба-Параскевія Стринадюк

ПО
ТАТОВОМУ
ПЛЕЧУ

БРУСТУРИ

УДК 821.161.2
С 85

Обкладинка Ксенії Степась

Люба-Параскевія Стринадюк.

По татовому плечу [повість] / Люба-Параскевія Стринадюк. — Брустури : ТОВ «Дискурсус» : вид-во «Брустури», 2025. — 224 с.

ISBN 978-617-8326-82-1

«По татовому плечу» — нова прозова книжка Люби-Параскевії Стринадюк про гуцульський рід по татові, про гуцульську музику і знаних музикантів, гуцульську коледу, данці й театр.

Це художня проза, де переплітаються світи родинний і мистецький, де сусідять газдівство й набутки, творячи й довершуючи один одного.

Усі права застережено. Жодну частину цього видання не варто відтворювати будь-яким способом без письмового дозволу видавництва.

© Люба-Параскевія Стринадюк, текст, 2025

© Видавництво «Брустури», видання, 2025

1.

Я зазнала доперва бабу Марію. Никола Стринадюк, чоловік баби Марії, наш дідो по татові, помер, коли мене ще на світі не було. По-вуличному — Юзюк — це прізвисько дідо отримав від свого тата Йосипа Стринадюка, якого злагідно називали Юзьо.

Баба Юзиха залишилася сама на Тому Боці, місці, звідки дідо Юзюк родом, куди баба прийшла в невістки. Від нашої хати було видно на бабину хату, дерев'яну, з широкою дерев'яною призьбою, оточену пишним многолітнім садом, насадженим давніми предками.

Баба жила самотою, вела господарку, доглядала за худібкою. Газдувала. Тримала порося, корівку, бичка. Веснувалася, садила город, грядку. Робила вліті сінокоши, громадила сіно, восени оббирала свій пишний сад, дорідний, обривала садовину обережно й дбайливо, 'би не трясти яблука, груші, піднімалася самотужки на плодовиті дерева й зривала кожен фрукт поодинці, збирала садовину спочатку у відра, відтак зберігала її у великих дерев'яних рундуках на призьбі, накритих великими теплими ліжниками, де садовина доходила й доспівала, робилася м'якою й солодкою.

Ми приходили до баби Маріки й помагали веснуватися, робити сіно, копати буришку, баба щораз ішла до нас через два потоки на Блхавий на помогане — на толоку, відтак борзо поспішала ввечір д'хаті, бо на неї дома чекала маржинка некутана.

Я часом проводжала бабу, йшла з нею до першого потоку, проводила її, аби їй не скучно самій вертатися д'хаті після толоки. Баба йшла квапливо, поспіхом, підпомагаючи собі в ході жвавим розмахом руки. Я бігла ззаду, наздоганяла бабу. Баба встигала на ходу закрутити папіросу й закурити, клубки цигаркового диму борзо розліталися в повітрі. Пахкали. Вертайси, сарака, т'хакі, я вже тутечькі сама дійду, ни бійси за бабу, вертайси, донечко, біжи, душко, т'хакі, бабі нічю си ни стане. Шо си би мало бабі стати.

І я бігла, борзо й жваво верталася т'хакі, час від часу озираючись за бабою, де вона, чи перейшла вже другий потік під хатою. Чи вже дома.

2.

Баба громадила сухе сіно великими оберемками, вихром котила нагромаджені брили сіна вниз стрімкою царинкою, видусовнею урвистою, кидаючи сіно великими пластами в копиці, докупи скидуючи. Здавалося, весь світ вміщувався в її руках.

Не зважала на спеку, коли гріло найдужче, пекло, припікало на видусовни до сонця. Виходила на царинку розпечену й кочела сухе сіно уділини метко, тручала, аж поки на полі не виростала величезна кучугура сіна, вал суцільний, безмірний. В'язала копицю за копицею й метала пласт за пластом, змітуючи копиці одна за одною, вершила, обчесувала й обгромаджувала кожну звержену копицю.

Здавалося, копиці от-от займуться від спеки, спалахнуть на сонці, вибухнуть палким вогнем горючим. Серед такої спеки баба Юзиха закурювала на ходу папіросу, не перестаючи кидати копиці пресухого сіна, борзо скидувати.

Баба не нуждалася в перепочинку. Вона перепочивала в роботі. На ходу. Ми, однак, сиділи під ясенем у холодку й чекали, поки спека бодай трохи спаде серед літнього гарячого дня, жаркого, спекотного, чуду-чучись нашою бабою Юзихою, кріпкою, витривалою.

3.

Несла в зав'язаній хустці груші й яблука, жовті, доспілі і стиглі, баба Юзиха приходила до нас на Блихавий завжди з пригисним, з садовиною — яблуками, грушами, сливами. Надто навесні, коли зима згибала й можна було йти на прохід май дальше від хати.

Замикала хату й ішла до нас, закривала подвійні двері, спершу запирала внутрішні двері, білі, засклені, засуваючи відтак надвірні двері, що відкривалися на ганок, важкі дерев'яні двері на завісах, пофарбовані в блакитне.

Ішла вниз до першого потоку, спускалася стрімко й за якийсь час з'являлася на обочі на другому боці потоку, борзо переходячи царинкою скісною до другого потоку, аж поки не показувалася в нас на Багні після довгого підйому вгору під крутий прямовисний горб.

У коричневому півпальті, у довгій чорній велюровій спідниці, завита в хустку велику коричневу в ромби, йшла, приквапляла до нас спішно, завзято. Висока на зріст, гарної статури, з фактурним костистим тілом, чорним густим волоссям без сивини, баба Юзиха не виглядала на свій вік, здавалася завжди однаковою, не старіючи.

4.

Угорске — ґрунт на полонині, який тета Катерина передала нашому татові в спадок, отримавши колись цю землю від свого зведеного брата Петра Стринадюка, Йосипового сина від першого шлюбу.

Петро Стринадюк — наш вуйко, брат діда Юзюка, син прадіда Йосипа від першого шлюбу. Жінка прадіда Йосипа померла, й він одружився вдруге з нашою прабабою Настунею.

Вуйко Петро жив у Зеленому, був одружений зі старшою жінкою, гарною, багатою. Дітей не мали. Жінка вмерла, залишився сам.

Рік 1927, Петро Стринадюк — секретар кооперативи «Буркут» в Зеленому, її книговедець: є кілька документів, написаних його рукою. Мав закінчити не тільки початкову школу, характер письма мав вироблений.

Товариство «Буркут» — кооператива з обмеженою порукою в Жаб'ю-Зеленому, заснована 27 листопада 1927 року. Петро Стринадюк належав до ради товариства, був одним із засновників кооперативи. Товариство «Буркут» майже не провадило діяльності, якийсь час тримали магазин, не мали боргів.

27 листопада 1927 рік, збори кооперативи «Буркут» відбуваються в домі Йосипа Стринадюка в Зеленому, Петра Стринадюка вибирають книговодцем кооперативи.

25 березня 1928 року, голос на зборах забирає Петро Стринадюк, щоби кооператива призначила йому платню за ведення книговодства. Збори ухвалюють виплатити Петрові Стринадюку за ведення книг за час від заснування кооперативи до 22 грудня 1927 року один відсоток від торгів.

Петра вбили в п'ятдесятих роках, вуйко Петро попросив тих, хто вели його розстріляти, щоби вони передали його сестрі Катерині, нашій теті, що він передає їй у спадок землю на Угорскім за Кінським Жолбом: прийшли, викликали тету вночі, Катери, ни бійси, а шо?

— Твій брат Петро просив передати тобі, що передає тобі ґрунт на Угорскім, землю у спадок.

5.

Йосип Стринадюк, наш прадід по татовому плечу, тато діда Юзюка. Одружився вдруге на дівці Настуні, мамі нашого діда Юзюка. Його перша жінка з Зеленого померла, мав з нею двох дітей, Петра й Параску. З Настунею мали Николу, Катерину, Параску, Анну.

Прадід Йосип народився 1859 року в Косові на Москалівці по вулиці Ірчана. Працював лісником у Зеленому й там одружився, обхід мав у Явірнику. Був лісником понад тридцять років.

Рік 1927, на гори насунувся потоп, потоки гуділи, забирано хати, зносило кладки, переходи, мости, несло маржину, стайні, хліви. Потоп забрав хату прадіда Йосипа й прабаби Настуні в Зеленому на Топільчу, де присілок Валило. Рятувалися з дітьми, втікали. Прийшли в Замагору на Той Бік в Рипи — у Тимофіївку, звідки була родом Настуня.

— Хату забрала вода, а ми з татком та й мамкув за ручку прийшли в Замагуру, ратуючіси від повені великої, ика несла всьо, шо вигіла.

Прадід Йосип був лісником за Австрії й за Польщі. Вже в Замагорі мав обхід на Пидкринті, Кринті, у Площах, Скарбах. Ходив в обхід лісами зі своєю білою собакою, мала ґайдина ходила скрізь за прадідом.

Цілий хребет Кринти з обох сторін належав також до Явірника — границя лісничих меж проходила потопом, тож прадід Йосип постійно мав свій обхід у лісни-

цтві Явірник: його син — наш дідко Никола — малим, як мав шість років, біг за своїм татком Йосипом аж до Кринти, коли той ішов на лісничий обхід, поривався йти зі своїм татом ген у ліси далекі й дрімучі, прадавні, не хотів вертатися д'хаті, а лиш йти і йти з татком своїм любим і дорогим, хоч на краї світів.

— Николко любий, вертайси, сараку, т'хакі, я йду далеко, біже, дитинко, д'мамці т'хакі. Я скоро буду, душко, дома, ни переживай.

За Польщі значилися панствові ліси, ліси фундації Скарбека, ліси графів Баваровських. На карті обширів лісництва Явірник обходи по правому боці Чорного Черемошу називалися Явірник I, II, III. Прадід Йосип мав обхід Явірник III, найвіддаленіший обхід від Явірника — Ївирника. По другому боці Чорного Черемошу, по його лівому березі, були лісницькі обходи — Дземброня, Бистрець, де справувалися інші лісники.

На лісника в той час не обов'язково було вчитися: щойно закінчували лісничу школу в Болехові, ставали лісничими або працівниками лісової інспекції, часом навіть і лісовими інспекторами.

Лісництва — важливі інституції й працедавці в горах. Ліси по обидва боки Чорного Черемошу числилися у власності фундації Скарбека, фундації графства Баваровських й у державній панствовій власності. За часів Австрії вони називалися дібрами камеральними. Державне лісництво Явірник з резиденцією в Шибеному мало у своєму керівництві господарство коло дев'яти тисяч гектарів. У явірницькому лісництві

в 1930-х роках працював один лісовий інспектор, один секретар лісництва, два практиканти, чотири лісничі, вісім лісників.

Резиденція лісництва була розташована в Шибеному на лівому березі Чорного Черемошу в дерев'яному, покритому тиньком будинку, з двома ганками, який оцілів після Першої світової війни. Інші лісничі будинки простягалися на кілька десятків кілометрів від Красника до Буркута й Чивчина.

Йосип Стринадюк був старшим лісником державного лісництва Явірник, у 1931 році, ймовірно, пішов на пенсію: в архіві у Львові є документ, пов'язаний із виплатою пенсії для лісників Явірникового лісництва в 1935 році, серед них Юзеф Стринадюк: отримував пенсію 85-86 злотих у лісництві Явірник.

Підпис прадіда Йосипа Стринадюка також міститься в листі гміни Дземброні від третього листопада 1928 року до Міністерства благоустрою про фінансування ремонту дороги вздовж Черемошу: лист із печатками.

Тато не пам'ятає свого діда Йосипа, не застав його. Коли народився, діда Юзя вже не було: Йосип помер, коли татовому татові було сім років.

На фотографії наш тато також ніколи не бачив свого діда Йосипа, міг лишень уявляти, виображувати, як він виглядав. Яким був. Що добрий був чоловік, любив людей, нікого не кривдив, ходив лісами зі своєю білою собакою, нікого не хотів штрафувати: як ішов лісом, роблячи лісничий обхід, кашляв здаля, аби його

почули, як рубали дерево, аби нікого не захопив, не оштрафував. Не покривдив. Придумав, що газди по черзі платитимуть штрафи, щоб і його не звільнили, не забрали з ревіру, й щоби перевірок не присилали людям у ліси, шукаючи свіжих пнів, зрубаних дерев. На такі штрафи газди ставали до прадіда в чергу — і був супокій від інспекторів. Гуцули ще довго згадували прадіда Юзя, лісника, як він їм годив, шанував, мав за людей. Нічим не зобідив, не покривдив, гонір людський не шарпнув.

6.

Ішли в малини в Юраківський зруб не так досвітком, не так зранечку. Брала з собою банечки, харч, рупцаки, набирачі.

Дорога була не надто далекою, толокою вверх на Курлеївку й Згарем іще ген вгору в зруб з малинами.

Ішли, коли вже добре пригрівало, коли вже днина була надворі. Зруб — зарослий, у чагарях, згори годі було уздріти, де починався в сподах. Ріс і розростався хащами й гущавиною: тут колись був ліс, високі, дужі смереки. Після вирубки на цім місці розрослися кущі малин, покрили весь зрубаний простір, вибуяли й зродили рясно. І так щороку, в кінці липня — на початку серпня вже можна йти в зруб набирати спілих малин, щоби закрити на зиму, солодких, медових.

Малини — сивні й достиглі: торкнешся лиш пальцями — й падають одразу в долоню, обсипаються метком з куща додолу, солодкі, запашні, налиті сонцем.

Ми дерлися зрубом вгору, щораз вище, стрімкіше, переступаючи залишені струхлявілі колоди, шукаючи ще ліпших, ще сивніших малин. Вистачало усім, збиральники розсипалися по безмірнім зрубі, зарившись глибоко у високі кущі з сивними малинами, що заледве можна було уздріти малиннен з корчів, з-за широких зарослих гущавин: колис' ни можна було ходити в егоди до чужих толок. Тепер так є, шо можна, шо ходе', колис так ни було.

7.

Овдовівши, прадід Йосип взяв дівку Настуню, Кікінчук Анастасію, маму нашого діда Юзюка. Початками жили в Зеленому на Валилі, після повені перейшли жити в Замагору на Той Бік в Тимофіївку.

Настуня, дочка Ирстини Сливчук, сестри нашого прапрадіда Лук'яна Сливчука, що по маминій лінії, чоловік Ирстини — Кікінчук Тимофій, звідки й назва місця Тимофіївка.

Настуня, висока, грондзата, довголиця, з прямим носом. Чиста, акуратна. Сувора. Носила спідниці у квіти, поверх фартушок чепурний. Завжди охайна, дбайлива.

Отримувала пенсію, коли помер її чоловік Йосип, підтримку для вдови від держави: було таке право для службовців державного лісництва. Виплата вдові, у якої діти віком до вісімнадцяти років, неповнолітні, пенсія для вдови називалася.

Жила коло вісімдесяти трьох років. Померла в 1980-х роках, була на похороні свого сина в 1981 році, нашого діда Николи Юзюка.

8.

Христина, Ирстина, Вирстина, Вірста, сестра прапрадіда Лук'яна, мама прабаби Настуні, баба нашого діда Юзюка.

Татова прабаба Ирстина приходиться рідною сестрою Лукенови Сливчукови, нашому прапрадіду по мамі. Прапрапрадід Гнат Сливчук, тато Лукена Сливчука й Ирстини, є прапрапрадідом і нам, і нашому татові, Лукен Сливчук — вуйко нашому татові й прапрадід нам по мамі.

На кадастровому плані земель Жаб'я-Слупійки з 1825 року під номером чотириста сорок сім зазначено обійстя Гната Сливчука, де тепер розташована капличка, за потоком Бречник дорогою до кладки. Номер будинку — тридцять сім. Сам центр Жаб'я. Звідси також родом Ирстина — сестра прапрадіда Лук'яна, дочка Гната, баба нашого діда Юзюка по татовій лінії.

Гнат мав брата Юру, народженого 1813 року, Юра — рідний вуйко прапрадіда Лук'яна, був узятий до австрійського війська.

На кадастровій карті Жаб'я з 1825 року позначена також земля, яка була власністю Гната Сливчука, тата нашого прапрадіда Лук'яна. Обидва кавалки ґрунту порозміщувані на схилах Пушкаря в Жаб'ю і є доста великими: земля, що над Ґлифкою з будинком, записана на Гната, згодом закреслено й записано на Гриця Соряка; більший ґрунт із двох паїв був поділений на